

укладення договору перестраховування зі страховиками (перестраховиками) нерезидентами / Л.Супрун // Юридичний журнал. – 2005. – №5 (35). – С. 71-74. 10. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року / Офіційний вісник України. – 2003. – №11. – Ст. 461. 11. Раніше ми звертали увагу на той факт, що виходячи із ознак притаманних господарським договорам, є всі підстави визнавати договори перестраховування в якості господарських договорів, та надати їм наступного визначення: договір перестраховування – це засноване на згоді сторін і зафіксоване у встановленій законом формі зобов'язальне правовідношення між суб'єктами перестрахової діяльності, за якими перестраховувальник за плату передає ризик виконання, як правило, частини своїх зобов'язань перед страхувальником з можливою подальшою ретроцесією ризику або без такої, а перестраховик зобов'язується прийняти ризик і здійснити в обсягах прийнятої частини страхової виплату (виплату страхового відшкодування) у разі настання страхового випадку // Науково-теоретичне обґрунтування визначення договорів перестраховування як господарських договорів: матеріали міжнародної конференції ["Наукові правничі школи Київського національного університету імені Тараса Шевченка"], (Київ, 12 жовтня 2005 рік) / К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2006. – с.129. 12. Семенова К. Г. Договір перестраховування. Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. – Харків, 2007. – 193 с. 13. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16 квітня 1991 року / Відомості Верховної Ради України. – 1991. – №29. – Ст.377. 14. Про ратифікацію Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами : Закон України від 10 листопада 1994 року / Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 46. – Ст.415. 15. Про страхування :

Закон України від 7 березня 1996 року / Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №18. – Ст.78. 16. Камынка М.Г. Перестрахование практическое руководство для страховых компаний / М.Г. Камынка, Е.Е.Солнцева. – М.: АО "ДИС", 1994. – 139 с. (с.7). – ISBN 5-86509-008-7. 17. Ткаченко Н.В. Развитие перестрахования как рычаг обеспечения финансовой устойчивости страховщиков [Електронний ресурс] / Н.В.Ткаченко. – Режим доступу: <http://efaculty.kiev.ua/ analytics/str/2>. 18. Маруженко Д. С. Перестраховування як складова забезпечення фінансової стійкості страховика : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.08 / Дмитро Семенович Маруженко. – К., 2010. – 20 с. 19. Правове регулювання страхування та роздрібних фінансових послуг в Європейському Союзі та в Україні: порівняльно-правовий аналіз / Ю. В.Безручко, Н. Б. Пацурія, О. А.Белова. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 196 с. – ISBN 978-966-364-625-1. 20. Щодо скасування обмежень на свободу здійснення підприємницької діяльності і свободу надання послуг у сфері перестраховування і ретроцесії : Директива 64/225/ЄЕС Ради Європейського Економічного Співтовариства / Official Journal. – P. 056 04.04.64. – р. 0878 – 0880. 21. Про перестраховування : Директива 2005/68/ЄС Європейського парламенту та Ради від 16 листопада 2005 року / Official Journal. – L 323. – 12.09.2005. – р. 0001 – 0050. 22. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. Перелік актів законодавства України та аспис Європейського Союзу у пріоритетних сферах адаптації : Закон України від 18 березня 2004 року / Офіційний вісник України. – 2004. – № 15. – Ст.1028.

Надійшла до редколегії 12.12.11

УДК 347.734 (477)

Н. Златіна, канд. юрид. наук

КОНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ ЯК ОСНОВА БАНКІВСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

У статті розглядаються положення Конституції України, що регулюють правовий статус Національного банку України, а також досліджуються норми окремих законів, що закріплюють у своєму змісті діяльність зазначеного органу.
Ключові слова: Конституція, Національний банк України, правовий статус, Закон України.

В статье рассматриваются положения Конституции Украины, которыми регулируется правовой статус Национального банка Украины, а также анализируются нормы отдельных законов закрепляющих в своём содержании деятельность указанного органа.

Ключевые слова: Конституция, Национальный банк Украины, правовой статус, Закон Украины.

The article deals with the regulations of the Constitution of Ukraine that determine legal status of the National bank of Ukraine, and studies the norms of particular laws that assign the activity of this authority.

Key words: Constitution, National bank of Ukraine, legal status, Law of Ukraine.

Конституція є головним законом будь-якої країни, що встановлює основні принципи організації банківської справи, які отримують своє втілення у безпосередньому змісті банківського законодавства визначеної країни. Саме питання правового статусу центрального банку досліджувались у працях таких вчених, як Л.К. Вороньва, Д.О.Гетманцев, І.Б.Заверуха, О.А.Костюченко, В.Л. Кротюк, А.Т. Ковальчук, Т.А. Латковська, О.П. Орлюк, В.В. Пасічник, А.О.Селіванов та інших.

В Конституції України сформульовані принципи, що регулюють статус Національного банку України, відіграють роль орієнтирів у формуванні банківського законодавства і відрізняються від звичайних норм тим, що мають більш загальний характер і стосуються головних питань у сфері банківських відносин [1, с.33].

Так, ст. 99 Конституції України наділяє Національний банк України основною функцією щодо забезпечення стабільності грошової одиниці держави – гривні та наділяє його орган – Раду Національного банку України правом розробляти основні засади грошово-кредитної політики, а також здійснювати контроль за її проведенням, як це визначено в ст. 100 Конституції. Конституційні норми визначають також порядок утворення цього органу [2, с.54].

Пункт 19 ст. 85 визначає, що до повноважень Верховної Ради України належить призначення на посади та звільнення з посад половини складу Ради Національного банку України, тобто 7 членів та в п. 12 ст. 106 також визначено право призначення та звільнення з посад половини складу Ради Національного банку України (7 членів) Президентом України.

Крім зазначених 14 членів Ради Національного банку України, які призначаються Верховною Радою та Президентом до складу Ради входить Голова Національного банку України. Конституція України, а саме п. 18 ст. 85 визначає, що Верховна Рада України призначає на посаду та звільняє з посади Голову Національного банку України за поданням Президента України.

Аналізуючи конституційні положення щодо закріплення правового статусу Національного банку України, можна дійти висновку, що розглядаючи це питання, найвищі органи державної влади головну увагу приділяють закріпленню в конституційних нормах основної функції (забезпечення стабільності грошової одиниці) та керівним органам даної структури. Та оскільки ефективність діяльності центрального банку значною мірою залежить від законодавчої бази, що регулює цю діяльність, тому необхідно приділити більшу увагу окремим положенням законів що безпосередньо здійснюють таке регулювання.

Спочатку простежимо порядок призначення керівництва Національного банку України.

Відповідно до ст. 18 Закону України "Про Національний банк України", Голова Національного банку України призначається на посаду Верховною Радою України за поданням Президента України строком на 7 років і одна й та сама особа не може бути Головою Національного банку України більш ніж два строки підряд [3].

Ця стаття визначає також, що Голова Національного банку України звільняється з посади Верховною Радою України за поданням Президента України у таких випадках:

1) закінчення строку повноважень;

2) у зв'язку із заявою про відставку, поданою у письмовому вигляді та прийнятою Президентом України;

3) набрання законної сили обвинувальним вироком суду;

4) на підставі рішення суду про визнання особи недієздатною;

5) припинення громадянства або виїзду за межі України на постійне місце проживання;

6) втрати бездоганної ділової репутації;

7) встановлення факту надання недостовірної інформації при призначенні на посаду голови Національного банку України;

8) смерті або на підставі рішення суду про оголошення особи померлою;

9) невиконання посадових обов'язків, у тому числі за станом здоров'я, протягом більш як чотири місяці підряд;

10) виникнення обставин, що виключають можливість особи бути Головою Національного банку України (відповідно до частин третьої і четвертої цієї статті) [3].

Виходячи зі змісту цієї статті Голова Національного банку України достроково звільняється з посади в тому ж порядку, що і призначається, тобто Верховною Радою України за поданням Президента України. Так, ч. 3 ст. 207 Регламенту Верховної Ради України визначає, що призначення на посаду чи звільнення з посади Голови Національного банку України після обговорення кандидатури (або результатів діяльності) Верховна Рада України відкритим голосуванням приймає рішення, яке оформлюється відповідною постановою Верховної Ради України [4].

Отже, можна стверджувати, що в разі, коли за звільнення Голови Національного банку України було подано меншість голосів від конституційного складу Верховної Ради України, вважається таким, що не відбулося, і фактично особа, яка займає цю посаду продовжує значитись на ній.

На нашу думку, ця колізія законодавства має бути врегульована або в Законі України "Про Національний банк України", або в Регламенті Верховної Ради України.

У переліку підстав для дострокового звільнення з посади Голови Національного банку України є пункт шостий, стосовно втрати посадовцем бездоганної ділової репутації. Законодавець дає визначення діловій репутації як сукупності підтвердженої інформації про особу, що дає можливість зробити висновок про професійні та управлінські здібності такої особи, її порядність та відповідність її діяльності вимогам закону [3]. Саме останні слова цієї правової норми "відповідність діяльності вимогам закону" на нашу думку, потребують подальшої деталізації. Вважаємо, що перелік підстав для звільнення Голови Національного банку України необхідно доповнити пунктом, який би давав підстави для його звільнення через недотримання вимог чинного законодавства.

Така норма, наприклад, міститься у ст. 14 Федерального закону Російської Федерації "Про Центральний банк Російської Федерації (Банк Росії)", у якій поряд з іншими підставами звільнення Голови Банку Росії є пункт, що передбачає дострокове його звільнення через порушення федеральних законів, що регулюють питання, які пов'язані з діяльністю Банку Росії [5].

Враховуючи зазначене, пропонуємо розширити існуючий перелік підстав для дострокового звільнення Голови Національного банку України в ст. 18 Закону України "Про Національний банк України" таким пунктом:

"Голова Національного банку України звільняється з посади Верховною Радою України за поданням Прези-

дента України у разі невиконання ним законів України, які регулюють діяльність Національного банку України".

Пункт 9 ст. 18 Закону України "Про Національний банк України" передбачає, також, що дострокове звільнення Голови Національного банку України може відбуватися через невиконання ним посадових обов'язків, у тому числі за станом здоров'я, упродовж більше чотирьох місяців підряд [3]. У даному випадку, очевидно, що ця норма поділяється на дві частини і розглядається як: а) невиконання посадових обов'язків за станом здоров'я і б) невиконання посадових обов'язків, які передбачені в ст. 19 Закону України "Про Національний банк України", в якій зафіксовані обов'язки та повноваження Голови Національного банку України [3].

Однак, варто зазначити, що ані в Законі України "Про Національний банк України", ані в Регламенті Верховної Ради України не врегульована підготовча процедура, яка необхідна для звільнення з посади Голови Національного банку України через невиконання посадових обов'язків.

Тому, на нашу думку, це питання необхідно віднести до компетенції відповідного Комітету Верховної Ради України, предметом відання якого є розгляд питання про призначення на посаду та звільнення з посади Голови Національного банку України за поданням Президента України і закріпити це положення в ч. 2 ст. 207 Регламенту Верховної Ради України [4].

Наступне питання, яке потребує докладного розгляду, стосується функціонування керівних органів центрального банку.

Як уже зазначалось, Національний банк України розробляє і здійснює контроль за проведенням грошово-кредитної політики через свій орган – Раду Національного банку України. Водночас, відповідно до ст. 116 Конституції України Кабінет Міністрів України забезпечує проведення фінансової політики, яка безпосередньо пов'язана з грошово-кредитною політикою.

Однак, як відзначає А. Т. Ковальчук, основні засади грошово-кредитної політики, які розробляє Національний банк України, жодного разу не розглядалися і не затверджувалися Верховною Радою України. Хоча до її компетенції, як це визначено у п. 5 ст. 85 Конституції України, належить визначення засад внутрішньої політики, складовими якої є і фінансова, і грошово-кредитна політика. Крім того, чинне законодавство передбачає можливість та необхідність балансування цілей і завдань фінансової та грошово-кредитної політики, проте практичний механізм узгодження їх показників дотепер не розподілений [6, с.83].

Не менш важливим конституційним положенням є взаємодія центрального банку з органами державної влади.

Вважаємо за необхідне розглянути насамперед низку правових актів, в яких закріплено взаємовідносини Національного банку України та Кабінету Міністрів України.

В розділі VIII Закону України "Про Кабінет Міністрів України" у ст. 38 "Відносини Кабінету Міністрів України з Національним банком України, іншими державними органами" визначається, що Кабінет Міністрів України відповідно до Конституції та законів України взаємодіє з Національним банком України, іншими державними органами з питань, що належать до його компетенції [7]. Отже, ця норма не розкриває суть відносин Кабінету Міністрів України з Національним банком України, а лише відсилає до конституційної норми та до положення іншого закону, які регулюють ці взаємовідносини.

У статті 2 Конституції України міститься перелік завдань, які виконує Кабінет Міністрів України, серед яких у п. 4 йде мова, про розроблення і виконання загальнодержавних програм економічного, науково-технічного,

соціального і культурного розвитку України [8]. Нагадаємо, що саме загальнодержавні програми економічного та соціального розвитку Кабінет Міністрів України розробляє і здійснює з Національним банком України, однак в нормі Конституції згадки про цей орган немає.

Іншим законом, який має регулювати відносини Кабінету Міністрів України і Національного банку України, відповідно є Закон України "Про Національний банк України", який у своїй структурі містить в розділі IX "Взаємовідносини з Президентом України, Верховною Радою України та Кабінетом Міністрів України" ст. 52 "Взаємовідносини з Кабінетом Міністрів України" [3], яка повністю розкриває зміст взаємодії цих двох органів.

Отже, існуючий стан законодавства про взаємовідносини Національного банку України та Уряду України дозволяє дійти висновку про доцільність розширення змісту ст. 38 Закону України "Про Кабінет Міністрів України" і викласти її у такій редакції:

"Стаття 38. Відносини Кабінету Міністрів України з Національним банком України, іншими державними органами.

Кабінет міністрів України та Національний банк України проводять взаємні консультації з питань грошово-кредитної політики, розробки і здійснення загальнодержавної програми економічного та соціального розвитку.

На запит Кабінету Міністрів України Національний банк України надає інформацію щодо монетарних процесів та грошово-кредитного ринку.

На запит Національного банку України Кабінет Міністрів України, міністерства та інші центральні органи виконавчої влади надають інформацію, що має вплив на стан платіжного балансу, на монетарні процеси, грошово-кредитний ринок, включаючи щомісячну інформацію про показники доходів, видатків і дефіциту державного та зведеного бюджетів, стан державного боргу та графік платежів за ним.

Національний банк України підтримує економічну політику Кабінету Міністрів України, якщо вона не суперечить забезпеченню стабільності грошової одиниці України.

У засіданнях Кабінету Міністрів України може брати участь Голова Національного банку України або за його дорученням один із його заступників з правом дорадчого голосу.

У засіданнях Правління Національного банку України можуть брати участь члени Кабінету Міністрів України з правом дорадчого голосу.

Національний банк України має право подавати Кабінету Міністрів України у встановленому порядку пропозиції щодо законодавчого врегулювання питань, спрямованих на виконання функцій Національного банку України.

Кабінет Міністрів України відповідно до Конституції та законів України взаємодіє з іншими державними органами з питань, що належать до його компетенції".

Підводяться підсумок викладеного матеріалу можна дійти висновку, що конституційні принципи правового статусу центрального банку створюють основу для проведення ретельного аналізу законодавчих актів, які докладніше регулюють те, чи інше питання діяльності та функціонування даного органу.

1. Банківське право України : [навч. посіб. ; кол. авт.: Жуков А. М., Юффе А. Ю., Кротюк В. Л., Пасічник В. В., Селіванов А. О. та ін. / за заг. ред. А. О. Селіванова]. – К. : Видавничий Дім "Ін Юре", 2000. – 384 с.
2. Кредитна система України і банківські технології : [навч. посіб. ; у 3 кн. Кн. перша / В. С. Стельмах, А. В. Шаповалов, В. Л. Кротюк та ін. ; за заг. ред. д. екон. н., проф. І. В. Сала]. – Л. : ЛБІ НБУ, 2002. – 580 с.
3. Про Національний банк України : Закон України [від 20 трав. 1999 р.] // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 29. – Ст. 238.
4. Про Регламент Верховної Ради України: Закон України [від 10 лют. 2010 р.] // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 14–15, № 16–17. – Ст. 133.
5. О Центральном банке Российской Федерации (Банке России): Федеральный закон РФ [от 26 апр. 1995 г.] // СЗ РФ. – 1995. – 18. – Ст. 1593.
6. Ковальчук А. Т. Банки. Кредит. Финанси: законодательно-правовой вимір / А. Т. Ковальчук. – К. : Парламентське вид-во, 2004. – 259 с.
7. Про Кабінет Міністрів України: Закон України [від 7 жовтня 2010 р.] // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 9. – Ст. 58.
8. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

Надійшла до редколегії 12.12.11

В. Цюра, канд. юрид. наук

КОНЦЕПЦІЯ ПРЕДСТАВНИЦТВА В СВІТЛІ ПОЛОЖЕНЬ СУЧАСНОГО ЦИВІЛЬНОГО ТА ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

В статті аналізуються критерії співвідношення відносин представництва у цивільному та цивільному процесуальному праві. Обґрунтовується положення про те, що на сьогоднішній день немає підстав для виокремлення "інституту" процесуального представництва як самостійної категорії.

Ключові слова: представництво, цивільне право, цивільний процес.

В статье анализируются критерии соотношения отношений представительства в гражданском и гражданском процессуальном праве. Обосновывается положение о том, что на сегодняшний день нет оснований для выделения "института" процессуального представительства как самостоятельной категории.

Ключевые слова: представительство, гражданское право, гражданское процессуальное право.

The article examines the criteria for value relations representation in civil and civil procedural law. Substantiates the position that to date there is no reason for singling out "the Institute" procedural representation as a separate category.

Key words: representation, civil law, civil procedural law.

Як відомо представництво – це цивільні організаційні правовідносини, в силу яких одна особа (представник), вчиняючи правочини та інші правомірні юридично значимі дії в межах наданих йому повноважень від імені та в інтересах іншої особи (особи, яку представляють), стосовно третіх осіб, при поінформованості останніх про це, безпосередньо створює, змінює або припиняє цивільні права і обов'язки. Роль і значення представництва у цивільному та цивільному-процесуальному праві важко переоцінити. Адже існує доволі багато юридичних конструкцій, які прямо чи опосередковано пов'язані із представництвом.

Слід сказати, що здійснення представництва у процесі розгляду і вирішення справ та захисту порушених, оспорюваних чи невизнаних прав, свобод чи інтересів має свою специфіку, яка у першу чергу зумовлена процесуальним статусом фігури представника. Разом з тим, названі особливості дають підстави окремим авторам по-різному кваліфікувати представництво у цивільному процесі, починаючи від ототожнення останнього із представництвом у цивільному праві, і, завершуючи його незалежністю від матеріально-правових норм. Серед авторів, які вивчали названу проблематику можна назвати, І. М. Ільїнську, Л. Ф. Лесницьку, Є. Л. Невзгодіну, І. А. Павлуника, С. А. Чванкіна, Д. М. Чечота та ін.

© Цюра В., 2012